

היום נלמד בעזרת ה':

בכורות דף כד

(בעמוד הקודם)

קושיא: וכיון דאמר רב 'הלכתא ככוליה פירקין בר מפלוגתא', 'הלכה כרבי יוסי בן המשולם' למה לי? מכיון שרב אמר שהלכה בכל הפרק כמו התנא הכתוב במשנה (אפילו שהוא מוזכר בשמו ואינו כתוב בסתם), מדוע הוצרך רב לומר שהלכה כרבי יוסי בן המשולם (המוכח במשנה בעמוד הבא)? והרי אין מי שחולק עליו שם!

תירוץ: אי אמר וכו': אם הוא היה אומר רק 'הלכה בכל הפרק חוץ ממקום שיש מחלוקת', ולא היה אומר 'הלכה כר' יוסי בן המשולם', היינו חושבים שמה שהוא אמר שהלכה בכל הפרק במקום שאין מחלוקת, הכוונה לדברי רבי יוסי בן המשולם. ומה הכוונה 'בכל הפרק' (והרי רבי יוסי בן המשולם מוזכר רק במשנה אחת)? כי ר' יוסי בן המשולם אמר שני דברים באותה המשנה, והלכה כמותו בשניהם. אבל כשהביריתא חולקת על המשנה, זה נחשב 'למחלוקת', ואם כן אין הלכה כרשב"ג במשנתו (למרות שבמשנה אין חולקים עליו) כי הברייתא חולקת עליו.

ולכן אמר רב גם ש'הלכה כר' יוסי בן המשולם', כי אז בהכרח שמה שאמר שהלכה בכל הפרק במקום שאין מחלוקת, הכוונה לרשב"ג, והמחלוקת של הברייתא על המשנה אינה נחשבת מחלוקת.

*

הגמרא מביאה את הברייתא המדוברת למעלה:

מאי ברייתא? דתניא הלוקח בהמה וכו': הקונה בהמה מגוי והבהמה מניקה ולד, לדעת ת"ק הולד הבא שיוולד לה, יהיה בכור מספק, מפני שהיא מרחמת ואוהבת ולד של מישהו אחר אע"פ שהיא עדיין לא ילדה כלל. ולכן יתכן שהיא עדיין

לא ילדה והיא מניקה ולד של בהמה אחרת. אבל לדעת רשב"ג 'חזקה' שהבהמה
הזו כבר ילדה (להלן יתבאר טעמו).

וכן היה רשב"ג אומר עוד, שהנכנס לתוך עדרו בלילה וראה עשר או חמש עשרה
בהמות, חלקן מבכירות (= יולדות פעם ראשונה) וחלקן שאינן מבכירות, וכולן
נמצאות בתהליך של לידה. ולמחרת הוא השכים ומצא את הזכרים יונקים
מהאמהות שאינן מבכירות, ואת הנקבות יונקות מהאמהות המבכירות, ואם כן אין
כאן שום בכור. כי הזכרים שיש בהם דין בכורה, נולדו לבהמות שכבר הולידו בעבר.
ואילו הנקבות שנולדו למבכירות (בפעם הראשונה), אין בהם דין בכורה. והוא לא
צריך לחשוש שמא הבן של זו בא לו אצל זו, ואם כן יתכן שהזכרים הם בכורים
מספק. משום שחזקה שהבהמה מניקה את הבן שלה. עד כאן הברייתא.

איבעיא להו: 'דבר בחזקתו' שאמר רשב"ג (שבהמה המניקה חזקה שהיא כבר
ילדה), האם טעמו בגלל שבהמה 'אינה מרחמת אלא אם כן יולדת' כלומר היא לא
אוהבת כלל ולדות לפני שהיא יולדת בפעם הראשונה, ואם היא מניקה ולד בהכרח
שהיא כבר ילדה. אבל עדיין יתכן שהולד שהיא מניקה הוא לא שלה. או שטעמו
שבהמה אוהבת רק את הולד שלה והיא מניקה רק אותו, ואם כן הולד שהיא מניקה
בהכרח שהוא שלה.

למאי נפקא מינה? והנפקא מינה, אם ישחוט את האמא ואת הולד שיונק ממנה
באותו היום, האם הוא יקבל מלקות משום שעבר על הלאו של "ואתו ואת בנו לא
תשחטו ביום אחד"?

אם טעמו של רשב"ג שבהמה אוהבת רק את הולד שלה, הוא יקבל מלקות. אבל
אם טעמו שבהמה שילדה פעם אחת אוהבת ולדות אחרים, הוא לא יקבל מלקות
כי יתכן שהולד שהיא מניקה אינו שלה (ובגלל שהיא ילדה בעבר היא אוהבת אותו).
מה התשובה?

תא שמע רשב"ג אומר וכו': ראייה ממשנתנו. 'רשב"ג אומר הלוקח בהמה
מניקה מן העובד כוכבים, אינו חושש שמא בנה של אחרת היה' (גירסת הרש"ש). כי
זה ודאי הולד שלה, ולכן היא פטורה מהבכורה. מוכח שהיא אוהבת רק את הולד
שלה.

דחייה: מי קתני 'הוא' וכו': האם כתוב שהוא לא חושש שמא בנה של אחרת 'הוא'? לא! אלא כתוב 'שמא בנה של אחרת היה'. וכוונתו של רשב"ג לומר שבכל מקרה היא פטורה מבכורה. כי הוא אינו חושש שמא הוא בנה של אחרת והיא לא ילדה אף פעם, משום שהיא לא אוהבת את בן חברתה אלא אם כן היה לה כבר ולד מתחילה. (ואם כן ממה נפשך, או שזה ולד שלה, או שהיא כבר ילדה והיא פטורה מבכורה). אבל אין ראייה ממשנתנו לגבי 'אותו ואת בנו' האם ילקה כשישחוט את האמא והולד היונק ממנה. (מושם שיתכן והוא ולד שאינו שלה והיא אוהבת אותו כי היא כבר ילדה בעבר).

ת"ש נכנס וכו': ראייה מהמשך דברי רשב"ג במשנתנו. 'נכנס בתוך עדרו, וראה את המבכירות מניקות ואת שאינן מבכירות מניקות. אינו חושש שמא בנה של זו בא לו אצל זו, או שמא בנה של זו בא לו אצל זו'. מדוע הוא לא חושש? עליו לחשוש שמא היא אוהבת את הבן שאינו שלה, ואם כן יתכן והזכר שיונק מהמבכירה אינו בכור! **דחייה: במקום דידה, לא שבקא דידה ומרחמא דלא דידה:** במקום שהבן שלה נמצא, היא לא עוזבת אותו ומניקה בן של מישהו אחר. ואין ראייה מכאן לקונה בהמה מניקה מגוי, שלא ידוע לנו האם היא ילדה את הולד הזו או שהיא אוהבת ולד של מישהו אחר. (והנפק"מ לגבי איסור אותו ואת בנו בשחיטת שניהם).

ת"ש דבר בחזקתו: ראייה מהברייתא. רשב"ג מדבר על שני מקרים 'רשב"ג אומר דבר בחזקתו. וכן היה רשב"ג אומר הנכנס לתוך עדרו וכו'". ולכאורה הרישא (כלומר המקרה של 'דבר בחזקתו' היינו הקונה בהמה מניקה מגוי חזקה שהיא כבר ילדה בעבר) דומה לסיפא (לנכנס לתוך עדרו ומצא מבכירות ושאין מבכירות יולדות, ולמחרת ראה שכל אחת מניקה ולד, שאין מבכירות מניקות זכרים והמבכירות מניקות נקבות, אינו חושש שכל אחת מניקה ולד של אחרת, והוא פטור מלהביא בכור מהעדר שלו).

כמו שבמקרה שנכנס לתוך עדרו ומצא מבכירות ושאין מבכירות יולדות, שלמחרת הוא לא חושש שכל אחת מניקה את הבן של חברתה, כי כל בן הוא ודאי של האמא שלו (שהרי אמרנו מקודם שכאשר הבן שלה נמצא היא לא עוזבת אותו ומניקה בן של מישהו אחרת), כך גם ברישא בקונה בהמה מניקה מגוי, הולד הוא

ודאי שלה. ואם כן אם ישחוט את שניהם ביום אחד יקבל מלקות. דחייה: מידי איריא? האם יש ראייה מהסיפא לרישא? לא! הסיפא מדברת על ודאי בן שלה, והרישא על ספק בן שלה.

ומאי 'זכן'? **אפטורה דבכורה:** ומהו ה"זכן" שאמר רשב"ג? כלומר במה הרישא והסיפא כן דומים? התשובה – שבשני המקרים הוא פטור מבכורה. (ברישא בקונה מניקה מגוי, הולד הבא פטור מבכורה. ובסיפא בנכנס לעדרו הוא פטור מלהביא בכור מהעדר).

*

אמר רבה בר בר חנה: בשם ר' יוחנן – ראה חזיר קטן שכרוך אחר רחל ויונג ממנה, הרחל הזו פטורה מן הבכורה, והחזיר אסור באכילה עד שיבא אליה הנביא 'ויורה צדק לכם' איך לנהוג. קושיא: **פטור מן הבכורה כמאן? כרשב"ג, ואסור באכילה כרבנן!** דברי רבי יוחנן סותרים זה את זה! הסיבה שפטורה מבכורה, כדעת רשב"ג, משום שהיא אוהבת רק את הבן שלה, וזהו טלה הדומה לחזיר (והוא בעצמו פטור מבכורה כי הוא 'נדמה' למין אחר). ואילו הסיבה שאסור לאכול אותו כדעת רבנן, משום שהיא אוהבת בן של אמא אחרת ויתכן שהולד הזה הוא חזיר.

ותו: וקושיא נוספת. אם הוא סובר כרבנן, מדוע הוא אמר 'עד יבא ויורה צדק לכם'? היה עליו לומר 'עד שיוודע לך דבר!' כי צריך רק לגלות לנו האם הולד הזה הוא חזיר או 'נדמה', אבל אין צורך שאליו יורה לנו הלכה (כי אנו סוברים כרבנן).

וכי תימא: ואם תאמר שרבי יוחנן מסתפק האם הלכה כרשב"ג והחזיר מותר באכילה, או הלכה כרבנן והחזיר אסור באכילה, ולכן אליהו יבוא ויורה לנו כמי ההלכה. אבל אם הוא מסתפק בזה, אמנם מובן מדוע הוא אוסר את החזיר באכילה, אבל לא מובן מדוע הוא פוטר את הרחל מבכורה? הרי יתכן שהלכה כרבנן והחזיר כלל אינו הבן שלה.

ותו: וקושיא נוספת. האם רבי יוחנן מסתפק האם הלכה כרשב"ג או לא? והרי אמר רבה בר בר חנה בשם ר' יוחנן שבכל מקום שאמר רשב"ג את דעתו במשניות הלכה כמותו. חוץ משלושה מקומות: 'ערב', 'צידן', ו'ראיה אחרונה'. ואם כן ברור שבנושא שלנו הלכה כמותו.

תירוץ: לעולם פשיטא ליה וכו'. באמת פשוט לרבי יוחנן שהלכה כרבן שמעון בן גמליאל, ולכן הרחל פטורה מהבכורה, כי אפילו אם החזיר אינו הילד שלה היא לא היתה אוהבת אותו אם לא היתה יולדת קודם לכן. אבל לגבי אכילת החזיר הוא אוסר, כי הוא מסתפק בדעתו של רשב"ג, האם רשב"ג סובר 'יולדת מרחמת' ויתכן והחזיר אינו שלה, או שיוולדת 'אינה מרחמת' ובהכרח שהחזיר שלה ומותר באכילה. ועליו להמתין עד שיבוא אליה ויורה לנו מה טעמו של רשב"ג.

קושיא: אי הכי עד דאשמעינן חזיר, לישמעין טלה ולמילקי עליה משום אות ואת בנו: אם כן מדוע הוצרך רבי יוחנן לדבר על מקרה שחזיר יונק מהרחל, והנושא הוא (בהקשר לחזיר) האם החזיר אסור באכילה? היה עליו לדבר על טלה שיונק מהרחל, והנושא הוא שאם הוא שחט אותו עם הרחל באותו יום, הוא לא מקבל מלקות כי אנו חוששים שהוא לא בן שלה. עד שיבוא אליה ויורה לנו את טעמו של רשב"ג (כנ"ל), ולפי זה נדע האם הוא באמת הבן שלה ויקבל מלקות, או שלא.

תירוץ: חזיר איצטריכא ליה: רבי יוחנן הוצרך להשמיע לנו את המקרה של חזיר. כי אם היה מדבר על טלה, היינו חושבים שגם על הצד שרחל אוהבת ולד שאינו שלה, כל זה דוקא ולד שמאותו המין שלה, אבל היא לא מרחמת על ולד ממין אחר. ואם כן החזיר ודאי הבן שלה (כי אחרת לא היתה מרחמת עליו, אלא שהוא טלה הנדמה לחזיר) ומותר באכילה. ולכן הוא דיבר על חזיר כדי להשמיע לנו שעל הצד שהיא אוהבת ולד שאינו שלה, היא אוהבת גם ולד שאינו מהמין שלה ולכן החזיר אסור באכילה.

והיינו דאמר רבי יוחנן - בעי אחאי בריבי, ראה חזיר שכרוך אחר רחל מהו? וזהו מה שהסתפק אחאי שהיה 'בריבי' - אדם גדול וחשוב בדור.

קושיא: מאי קמיבעיא ליה? מה הספק שלו? אם הוא מסתפק לענין בכורה האם הרחל פטורה מבכורה, כי אם הלכה כרשב"ג היא פטורה ואם הלכה כרבנן היא לא פטורה. אך אם כן היה עליו להסתפק על טלה שכרוך אחר הרחל, ומדוע הוא מסתפק בחזיר? **תירוץ: כי קמיבעיא ליה לבכורה ואליבא דרבנן, לאכילה ואליבא דרשב"ג:** הוא מסתפק שתי ספיקות. לגבי בכורה הוא מסתפק לפי שיטת רבנן, ולגבי אכילה הוא מסתפק לפי שיטת רשב"ג. כדלהלן.

לבכורה: לגבי בכורה - אפילו לרבנן הסוברים שרחל אוהבת ומניקה ולד גם לפני שילדה (וא"כ מספק הרחל לא נפטרת מבכורה), אבל יתכן שכל זה רק בולד של המין שלה, אבל היא לא אוהבת ולד ממין אחר. ובמקרה כזה בהכרח שהחזיר הזה הוא הבן שלה הדומה למין אחר, ואם כן היא פטורה מהבכורה. או שהיא אוהבת גם ולד שאינו מהמין שלה (ואם כן יש לנו ספק האם היא נפטרה מהבכורה).

לאכילה: לגבי אכילה - לרשב"ג אפילו אם תרצה לומר שהוא סובר שרחל אוהבת בן שאינו שלה לאחר שהיא כבר ילדה, אולי זהו דוקא בולד מהמין שלה, אבל ולד שאינו מהמין שלה היא לא אוהבת. ואם היא כן אוהבת את החזיר, בהכרח שהוא הבן שלה שנדמה למין אחר והוא מותר באכילה. או שהיא אוהבת גם ולד שאינו מהמין שלה, ואם כן אין הכרח שהחזיר הוא הבן שלה, והוא אסור באכילה. ונשאר הספק בתיקו.

משנה: רבי יוסי בן המשולם אומר: השוחט את הבכור, צריך לפנות את שערות הצמר ממקום השחיטה, כדי שה'קופיץ' (- הסכין) לא יהא טמון בתוך השערות ואז השחיטה תיפסל (משום 'חלדה'). והוא תולש את הצמר, אבל בתנאי שלא יזיז אותו ממקומו אלא ישאיר אותו מסובך עם שאר הצמר. כדי שלא יחשבו הרואים שמותר לגזוז בכור.

וכן תולש את השער לראות מקום מום: וכן כהן שנפל מום בבכור שברשותו, והוא צריך להראות את המום לחכם, מותר לו לתלוש את השערות המפריעות לראות את המום, ולהשאיר אותם מסובכות עם הצמר.

גמרא: אמר רב הלכה כרבי יוסי בן המשולם.

בעו מיניה מרב הונא: שאלו את רב הונא - מה הדין במקרה דומה ביו"ט, האם מותר לתלוש את הצמר של בהמת חולין כדי לשחוט אותה לצורך יו"ט?

האם טעמו של רבי יוסי בן המשולם שמותר לתלוש את הצמר של בכור, כי לדעתו 'תולש' אינו נחשב ל'גוזז', אלא הוא רק 'תולדה' שלו. כלומר זו פעולה שעושה את אותו עיקרון אבל בצורה אחרת. ('אב' המלאכה הוא גוזז, 'התולדה' היא פעולה שעושה את העיקרון של המלאכה למרות שהיא פעולה אחרת. העיקרון הוא עוקר

דבר מגידולו. ותלישה היא תולדה של גוזז). ולכן לגבי בכור נאסרה רק הגזיזה ולא התלישה, אבל לגבי יו"ט נאסרה גם התולדה של המלאכה ואסור לתלוש ביו"ט.

או שרבי יוסי בן המשולם סובר שתולש היינו גוזז, והסיבה שהוא מתיר לתלוש בבכור כי זהו 'דבר שאין מתכוין'. כלומר לפי הצד הזה, רבי יוסי לא מתיר לתלוש ממש, אלא רק לפנות את השערות מכאן ומכאן כדי לראות את מקום השחיטה, וגם אם השערות נתלשות הוא לא התכוון לכך (וגם אין זה פסיק רישא שהם יתלשו). ולפי זה גם ביו"ט מותר לעשות כן, כי דבר שאין מתכוין מותר לצורך יו"ט.

(כלומר הגמרא מסתפקת, האם רבי יוסי בן המשולם מתיר לתלוש ממש את הצמר ואז אסור לעשות זאת ביו"ט, או שהוא מתיר לתלוש רק באופן שאינו מתכוון ואז מותר לעשות זאת ביו"ט).

אמר להו: אמר להם רב הונא לכו ותשאלו את רב חננאל האם הלכה כרבי יוסי בן המשולם, ואם כן אני אסביר לכם את הטעם שלו. הלכו ושאלו את רב חננאל והוא אמר להם שאכן הלכה כמותו. הם חזרו לרב הונא והוא אמר להם שטעמו של רבי יוסי בן המשולם שזהו דבר שאינו מתכוון, ולכן מותר לעשות כן גם ביו"ט.